

Posadnutý túžbou ovládnúť svet

IKAR

Brendan Simms

HITLER

Posadnutý túžbou ovládnuť svet

Brendan Simms

HITLER

Brendan Simms
HITLER: ONLY THE WORLD WAS ENOUGH

Copyright © Brendan Simms, 2019
Original English language edition first published
by Penguin Books Ltd, London.
The author has asserted his moral rights.
All rights reserved.

Translation © 2021 by Richard Cedzo
Jacket design © 2021 by Juraj Šramko
Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-7874-5

Venujem Katherine

*„Človek si koniec koncov zadovážuje svoje živobytie
zo zeme a zem je cenou za víťazstvo,
ktorú osud nadeluje ľuďom, čo o ňu bojujú.“*

Adolf Hitler, 1943, citované podľa Helmuta Krausnicka
v: Zu Hitler's Ostpolitik im Sommer 1943
Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 2 (1954), s. 311 – 312

Obsah

<i>Skratky</i>	9
<i>Podakovanie</i>	13
<i>Prológ</i>	15
<i>Úvod</i>	17

PRVÁ ČASŤ

Poníženie

1. Skica diktátora ako mladého muža	29
2. Proti „svetu nepriateľov“	35
3. „Kolonizácia“ Nemecka	44

DRUHÁ ČASŤ

Roztriešenie

4. Boj o Bavorsko	83
5. Anglo-americká moc a nemecká neschopnosť	103
6. Opätovné získanie kontroly nad stranou	130

TRETIA ČASŤ

Zjednotenie

7. Americká výzva	141
8. Prelom	166
9. Urobiť čo najmenej chýb	192

ŠTVRTÁ ČASŤ

Mobilizácia

10. „Rozprávka“	213
11. „Pozdvihnutie“ nemeckého národa	242
12. Zbrane verzus maslo	261

PIATA ČASŤ

Konfrontácia

13. „Životná úroveň“ a „životný priestor“	299
14. „Anglicko je hýbateľom opozície voči nám“	327
15. „Majetní“ a „nemajetní“	373

ŠIESTA ČASŤ

Zničenie

16. Poškuľoval na Západ, útočil na Východ.	423
17. Boj proti „Anglosasom“ a „plutokracii“	471
18. Pád „pevnosti Európa“	524
<i>Záver</i>	574
<i>Poznámky</i>	579
<i>Register</i>	660

Skratky

Aby sme zredukovali už aj tak veľký počet odkazov, dokumentov z týchto zbierok, ktoré sú ľahko dostupné, budeme ich uvádzať v skrátenej forme.

- ADAP *Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918 – 1945. Aus dem Archiv des Auswärtigen Amtes.* Séria C. (1933 – 1937), Séria D (1937 – 1941) a Séria E: (1941 – 1945) (Göttingen, 1950 – 1981)
- BAK Bundesarchiv Koblenz
- BayHSTA Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Abt. IV, Kriegsarchiv
- BT Klaus Gerbet (ed.), *Generalfeldmarschall Fedor von Bock. Zwischen Pflicht und Verweigerung. Das Kriegstagebuch* (Mníchov a Berlín, 1995)
- DVW Hans-Adolf Jacobsen (ed.), *Dokumente zur Vorgeschichte des Westfeldzuges, 1939 – 1940* (Göttingen, Berlín a Frankfurt, 1956)
- DW Hans-Adolf Jacobsen (ed.), *Dokumente zum Westfeldzug, 1940* (Berlín, Göttingen a Frankfurt, 1960)
- ES Hildegard von Kotze a Helmut Krausnick (eds.), *‘Es spricht der Führer’. 7 exemplarische Hitler-Reden* (Gütersloh, 1966)
- ET Hildegard von Kotze (ed.), *Heeresadjutant bei Hitler, 1938 – 1943. Aufzeichnungen des Majors Engel* (Stuttgart, 1974)
- FE Martin Moll (ed.), *Führer-Erlasse, 1939 – 1945* (Stuttgart, 1997)
- FK Willi A. Bölcke (ed.), *Deutschlands Rüstung im Zweiten Weltkrieg. Hitlers Konferenzen mit Albert Speer, 1942 – 1945* (Frankfurt, 1969)

- GT *Die Tagebücher von Joseph Goebbels im Auftrag des Instituts für Zeitgeschichte und mit Unterstützung des Staatlichen Archivdienstes Russlands*, ed. Elke Fröhlich, 24 zv. (Mnichov, 1993 – 2006)
- HB Wolf Rüdiger Hess (ed.), *Hess Briefe, 1908 – 1933* (Mnichov, 1987)
- HP Lothar Gruchmann a Reinhard Weber (eds.), *Der Hitler-Prozess 1924. Wortlaut der Hauptverhandlung vor dem Volksgericht München I*, 4 zv. (Mnichov, 1997 – 1999)
- HT Hans-Adolf Jacobsen (ed.), *Franz Halder. Kriegstagebuch. Tägliche Aufzeichnungen des Chefs des Generalstabes des Heeres 1939 – 1942*, 3 zv. (Stuttgart, 1962 – 1964)
- HW Walther Hubatsch (ed.), *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung, 1939 – 1945* (Frankfurt, 1962)
- IMT *Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof* (Norimberg, 1949)
- KB Martin Vogt (ed.), *Herbst 1941 im Führerhauptquartier. Berichte Werner Koepfens an seinen Minister Alfred Rosenberg* (Koblenz, 2002)
- KP Willi A. Boelcke (ed.), *Kriegspropaganda 1939 – 1941. Geheime Ministerkonferenzen im Reichspropagandaministerium* (Stuttgart, 1966)
- KTb, OKW Helmuth Greiner a Percy Ernst Schramm (eds.), *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, 4 zv. (v 7 častiach) (Frankfurt, 1961 – 1965)
- LB Helmut Heiber (eds.), *Hitlers Lagebesprechungen. Die Protokollfragmente seiner militärischen Konferenzen, 1942 – 1945* (Stuttgart, 1962)
- LOC Library of Congress
- LV Gerhard Wagner (ed.), *Lagevorträge des Oberbefehlshabers der Kriegsmarine vor Hitler 1939 – 1945* (Mnichov, 1972)
- MK Christian Hartmann, Thomas Vordermayer, Othmar Plöckinger and Roman Töppel (eds.), *Hitler. Mein Kampf. Eine kritische Edition* (Mnichov a Berlín, 2016)
- RH Friedrich Hartmannsgruber (ed.), *Regierung Hitler. Akten der Reichskanzlei*, 7 zv. (Berlín a Mnichov, 1983 – 2015)
- RSA Institut für Zeitgeschichte (ed.), *Adolf Hitler, Reden, Schriften und Anordnungen. Februar 1925 bis Januar 1933*, 17 zv. (Mnichov, 1992 – 2003)
- RT Jürgen Matthäus a Frank Bajohr (eds.), *Alfred Rosenberg. Die Tagebücher von 1934 bis 1944* (Frankfurt, 2015)

-
- SA Eberhard Jäckel with Axel Kuhn (eds.), *Adolf Hitler. Sämtliche Aufzeichnungen, 1905 – 1924* (Stuttgart, 1980)
- SD Andreas Hillgruber (ed.), *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler. Vertrauliche Aufzeichnungen über Unterredungen mit Vertretern des Auslandes 1939 – 1941*, 2 zv. (Frankfurt, 1967 – 1970)
- WA Henry Ashby Turner (ed.), *Otto Wagener. Hitler aus nächster Nähe. Aufzeichnungen eines Vertrauten 1929 – 1932* (Frankfurt, 1978)

Pod'akovanie

Najväčšia vďaka patrí mojej manželke Anite Bunyanovej za všetku jej podporu počas viac než tridsiatich rokov a za jej pomoc na tomto projekte. Ďakujem tiež Chrisovi Topherovi Andrewovi, Markovi Austino-
vi, Maximilianovi Beckerovi, Ilyovi Berkovichovi, Timovi Blanningovi, Jamesovi Boydovi, Christopherovi Clarkovi, Normanovi Domeierovi, Alanovi Donahuovi, Andreasovi Fahrmeirovi, Billovi Fosterovi, Ericovi Frazierovi, Allegre Fryxellovej, Bernhardovi Fuldovi, Claire Gantetovej, Manfredovi Görtemakerovi, Christianovi Goeschelovi, Bobbymu Gramppovi, Tomovi Grantovi, Neilovi Gregorovi, Henningovi Grunwaldovi, Christianovi Hartmannovi, Danielovi Hedingerovi, Winfriedovi Heinemannovi, Lukasovi Helfingerovi, Dorothy Hochstetterovej, Luise Hulsrojovej, Nore Kalinskej, Gerhardovi Keiperovi, Jennifer Jenkinsovej, Klausovi Lankheitovi, Charlotte Leeovej, Clare Maierovej, Heinrichovi Meierovi, Mary-Ann Middlekoopovej, Davidovi Motadelovi, Marlene Muellerovej-Rytlewskej, Williamovi Mulliganovi, Fredovi Nielsenovi, Mikaelovi Nilssonovi, Jeremymu Noakesovi, Wolframovi Pytaovi, Phillipsovi O'Brienovi, Darrenovi O'Byrneovi, Williamovi O'Reillymu, Jamesovi Carletonovi Pagetovi, Nathalie Priceovej, Helen Rocheovej, Gabrielovi Rolfesovi, Ulrichovi Schlieovi, Klausovi Schmiderovi, K. D. Schmidtovi, Klausovi Schwabemu, Constance Simmsovej, Danielovi Simmsovi, Maji Spanuovej, Alanovi Steinweisovi, Benedictovi Stuchteyovi, Hansovi Ulrichovi Thamerovi, Liz Wakeovej, Thomasovi Weberovi, Steffenovi Wertherovi, Jo Whaleyovi, Samuelovi Garretovi Zeitlinovi a Rainerovi Zitelmannovi. Túto knihu venujem svojej najmladšej dcére Katherine.

Prológ

V júli 1918 už takmer štyri roky zúrila prvá svetová vojna. Slobodník Adolf Hitler zo 16. bavorského rezervného pešieho pluku v nej slúžil skoro od samého začiatku. Videl, ako Nemecká ríša vzdoruje ohromnej koalícii pozostávajúcej z dohodových mocností Veľkej Británie, Francúzska a Ruska, ako aj z niekoľkých menších mocností. Ku koncu predchádzajúceho roka jedna z nich, cárska ríša, padla na kolená v dôsledku kombinácie vojenskej porážky a revolúcie. Medzitým však *reich* vyvolal antagonizmus inej a ešte hrozivejšej mocnosti: Spojených štátov amerických.

Nemecko sa teraz ponáhľalo rozdrviť Francúzsko a zahnať Britov späť za Lamanšský prieliv, skôr než by im mohli americké jednotky prísť na pomoc. Spočiatku bolo jeho úsilie korunované úspechom. Nemecké vojská postupovali na západnom fronte. Adolf Hitler pochodoval s nimi, len aby bol svedkom okamihu, keď sa situácia začala otáčať počas druhej bitky na Marne.

Svieži, početní a hnaní nadšením, ktorým nahrádzali nedostatok skúseností, sa Američania vyrútili proti vyčerpaným bavorským záložníkom. Mali ničivý účinok na morálku Hitlerových spolubojovníkov a v ňom samom zanechali trvalý dojem. S týmto novým nepriateľom sa stretol zoči-voči dvakrát. Dňa 17. júla 1918 brigádny pobočník Fritz Wiedemann napísal, že „slobodník Hitler priviedol dvoch amerických väzňov (zajatých R[ezervným plukom] č. 16) na veliteľstvo 12. kráľovskej bavorskej pešej brigády“.¹

Kto boli tí muži a čo Hitler v tom čase robil, sa nezachovalo. Vieme však, že neskôr interpretoval to, čo sa stalo, ako kľúčový okamih v jeho živote, a teda aj v dejinách dvadsiateho storočia.

Hitler bol presvedčený, že títo „pešiaci“ boli potomkami nemeckých emigrantov, ktorí prišli o vlasť pre nedostatok „životného priestoru“,

ktorý by ich uživil, a vrátili sa ako pomstítelia v radoch nezastaviteľnej nepriateľskej armády. V nasledujúcich prejavoch sa opakovane vracal k okamihu „uprostred leta 1918, keď sa na francúzskych bojiskách objavili prví americkí vojaci, urastení muži našej krvi, ktorých sme pred storočiami deportovali a ktorí boli teraz pripravení rozdrviť rodnú zem na prach“.²

Tam sa to teda všetko začalo: záujmom o demografickú slabosť Nemecka, pre ktorú sa *lebensraum* na východe mal v konečnom dôsledku stať jediným prostriedkom nápravy; rešpektom a strachom z „anglosaských“ mocností s ich zjavne nekonečnými priestorovými, demografickými, prírodnými a hospodárskymi zdrojmi, a pokiaľ je to možné, odhodlaním vyhnúť sa ďalšej rasovej občianskej vojne medzi Anglosasmi a Teutónmi – podnecovanej „svetovým židovstvom“ –, lebo inak by sa nový konflikt ukázal ako nevyhnutný.

Úvod

Pred viac ako dvadsiatimi rokmi jeden nemecký kritik spočítal, že o Hitlerovi a o Tretej ríši bolo napísaných viac než 120-tisíc kníh a článkov,¹ pričom tento počet sa odvtedy výrazne zvýšil. Najlepšie životopisy Hitlera sú odrazom vedeckých trendov a času, keď boli napísané. Priekopnícka práca Alana Bullocka *Hitler: Analýza tyranie*, ktorú napísal iba deväť rokov po roku 1945 a na vrchole studenej vojny, ho vykresľuje ako príklad „veku neosvieteného despotizmu“, ale aj ako „oportunistu bez princípov“.² Či už zámerne, alebo nie, táto interpretácia sa zhoduje so širším intelektuálnym kontextom teórie totalitarizmu a s lokálnejším sklonom jeho kolegu A. J. P. Taylora, uprednostňujúceho náhodu a nepredvídané udalosti pred hlbšími vysvetleniami. O dve desaťročia neskôr Joachim Fest napísal slávny životopis, ktorý bol väčšmi literárny než vedecký, no napriek tomu ho mnohí profesionálni historici obdivovali. Išlo o prvý rozsiahly a nápaditý pokus vysvetliť, ako mohol človek ako Hitler získať a udržať si moc v ekonomicky vyspelej a kultúrne vyberanej krajine, akou bolo Nemecko.³ Bol to míľnik v dejinách Spolkovej republiky a vyvrcholenie tridsaťročného výskumu a sebaspytovania. Festov životopis bol skôr knihou o Nemcoch než o Hitlerovi.

Trvalo ďalších dvadsať rokov, kým sa objavila ďalšia „klasická“ biografia. Dvojzväzkový životopis od Iana Kershawa, ktorý zostáva štandardnou prácou odzrkadľujúcou značný výskum nacistickej diktatúry v predchádzajúcich desaťročiach, najmä „obrat“ smerom k sociálnym dejinám a nekonečnej debate medzi „intencionalistami“, ktorí viac-menej jasne rozlišujú pragmatické vyhlásenia v dvadsiatych rokoch od vyhlásení zo sklonku Hitlerovej kariéry, a „štrukturalistami“, ktorí zdôrazňovali inštitucionálne súperenie a dynamiku.⁴ Fest bol kritizovaný za prílišné abstrahovanie Hitlera od jeho okolia.⁵ Kershawov Hitler, naopak, bol maximálne kontextu-

alizovaný. Kershaw sa zaviazal „nesústrediť sa na osobnosť Hitlera“, ale na „charakter jeho moci“, čo si od neho vyžadovalo, aby „sa predovšetkým pozeral na iných, nie na samotného Hitlera“. ⁶ Jeho biografia zohľadňovala „voluntaristický“ obrat, prostredníctvom ktorého historici čoraz väčšími zdôrazňovali aktívnu spoluprácu obyvateľstva v nacistických iniciatívach. Historici začali rozlišovať trvalú moc inštitúcií a zoskupení, pričom veľkým i malým historickým aktérom bola prinavrátená individuálna činnosť. ⁷ Ukázalo sa, že „mýtus“ okolo Führera je rovnako vymyslený ostatnými, ako aj jeho vlastnými výplodmi. ⁸

Kershawov Hitler nekontroloval všetko, lebo ani nemusel: hlavní hráči „pracovali v prospech Führera“ z vlastnej iniciatívy. ⁹ Jeho moc nespočívala až tak v jeho nadľudskej energii ako v spolupráci nemeckých elit a obyvateľstva ako celku. Hitler bol uzemnený, hoci naďalej zostával veľmi viditeľný.

Odvtedy boli napísané ďalšie biografie a odborné štúdie. ¹⁰ Volker Ullrich osobitne zdôrazňuje Hitlerovu osobnosť. ¹¹ Krátko nato Peter Longe- rich korunoval dlhodobú zainteresovanosť s históriou Tretej ríše svojou vlastnou interpretáciou, ktorá prihliadala na mnohé podrobné štúdie, čo sa objavili od uverejnenia Kershawových dvoch zväzkov. ¹² Hitlera nevykresľuje len ako obyčajného „katalyzátora“ už existujúcich síl v nemeckej spoločnosti, ale ako oveľa dominantnejšiu postavu, než pripúšťali „štrukturalisti“. Zhruba v tom istom čase kniha Wolframa Pytu, aj keď nemožno hovoriť o biografii v pravom zmysle, zobrazuje, ako môže „kultúrny“ obrat v historických štúdiách poskytnúť nové pohľady na Hitlerovu sebaštylizáciu ako „génia“ a „performatívny“ charakter jeho vlády. ¹³ Nedávno nám krátka biografica Hansa-Ulricha Thamera znovu pripomenula dôležitosť násilia a zvädzania v Hitlerovom vzťahu k Nemcom. ¹⁴

V mnohých aspektoch moje vlastné videnie nemôže súťažiť s touto oblasťou. Očividne nemôže ísť o prvé významné dielo na túto tému, ani nebude mať posledné slovo. Neusiluje sa o literárnu eleganciu Joachima Festa, rozsah a hĺbku Iana Kershawa, hlboké porozumenie nacistického domáceho systému Petra Longericha, teoretickú dômyselnosť Wolframa Pytu ani o psychologický prienik Volkera Ullricha. Táto biografica sa ani nesnaží znovu objaviť koleso. Zohľadňuje, ale neusiluje sa všeobecnejšie syntetizovať nedávny rozsiahly špecializovaný výskum o Tretej ríši. ¹⁵ Nemôže vysvetliť hlboké spojenie, ktoré mal Hitler s Nemcami. ¹⁶ Namiesto toho ide o knihu, ktorá sa netýka Hitlera, za ktorého hlasovali, ale Hitlera, ktorého dostali. Nie je o tom, čo „dosiahol“, ale o tom, čo zamýšľal. Nakoniec Hitlerov osobný a súkromný život zostáva naďalej ťažko postihnuteľný, aj keď sa objavujú niektoré jeho aspekty, pričom podaktoré neočakávane. To znamená, že ako autor nemôžem poskytnúť

nút obraz „celého“ Hitlera, ale dúfam, že preukážem, že naša predstava o ňom bola až dosiaľ dosť neúplná.

Táto biografia prináša tri veľké a vzájomne prepojené nové tvrdenia. Po prvé, hlavným záujmom tohto Hitlera počas celej jeho kariéry bol skôr anglo-americký a globálny kapitalizmus než Sovietsky zväz a bolševizmus. Po druhé, že Hitlerov názor na nemecký *volk* (národ) – aj keď bol očistený od Židov a iných „nežiaducich“ ľudí – bol veľmi nejednoznačný, pričom odrážal pocit menejcennosti v porovnaní s „Anglosasmi“. Po tretie, že sme sa z veľmi pochopiteľných dôvodov príliš zamerali na Hitlerovu vražednú „negatívnu eugeniku“ proti Židom a iným „nežiaducim“ ľuďom, a nie dost na to, čo považoval za svoju „pozitívnu eugeniku“, ktorú navrhol tak, aby „povýšil“ Nemcov na úroveň ich britských a amerických rivalov.¹⁷ To znamená, že nám uniká miera, do akej bol Hitler limitovaný celosvetovým bojom nielen proti „svetovému židovstvu“, ale aj proti „Anglosasom“. Mojou ambíciou nie je len „prísada“, poskytnutie nového rozmeru existujúceho rámca. Skôr si želim, aby moja práca bola chápaná ako „náhrada“. Ak sú tvrdenia v tejto knihe udržateľné, je potrebné zásadne prehodnotiť Hitlerov životopis a možno aj históriu Tretej ríše.

Táto biografia je preto v rozpore s väčšinovým názorom alebo názormi na Hitlera. Hitler nekládol Nemcov na rasový piedestál, skôr ním lomcoval strach z ich pretrvávajúcej krehkosti. Neveril, že Spojené štáty ochromil krach na Wall Street a už od začiatku dvadsiatych rokov toto presvedčenie do veľkej miery utváralo jeho myslenie. Táto kniha tiež vyvracia trvalé presvedčenie, že hlavnou hybnou silou Hitlerovho pohľadu na svet a zdrojom jeho nevraživeho antisemitizmu bol strach zo Sovietskeho zväzu či bolševizmu. Preto neakceptuje, že kľúčovým významom pre neho bol východný front v druhej svetovej vojne. Táto kniha nevidí zmysluplný „koncepčný pluralizmus“ v nijakej oblasti nacistickej domácej alebo zahraničnej politiky, ktorá bola pre Hitlera skutočne dôležitá. On nebol vážnom nijakej sily nemeckej spoločnosti, konkurenčných mocenských centier. Ak bola nemecká vláda často v stave „polykratického chaosu“, určite to nebol výsledok vedomého pokusu diktátora o „rozdeľovanie a panovanie“. To však neznamená, že žiadne z citovaných diel nie je bezcenné alebo chybné, a táto kniha je nevyhnutne zajedno so znalcami Tretej ríše v niektorých záležitostiach a v iných sa s nimi rozchádza. Odráža sa to v poznámkach, kde je všeobecne citovaná literatúra, keď ide o výslovnú zhodu, zatiaľ čo chyby sú zvyčajne korigované iba nepriamo.

Ako autor tejto knihy sa v skutočnosti silne opieram o práce ostatných autorov. Inšpirovali ma niektoré najnovšie všeobecné historiogra-

fické trendy. Po prvé, „nadnárodný“ obrat poskytol nový rámec pre nemeckú históriu, podľa ktorého sa udalosti chápu ako súčasť širších európskych a dokonca globálnych procesov.¹⁸ Podoblasť *Histoire Croisée* ponúkla obzvlášť cenné podnety na porozumenie pretrvávajúcej nemecko-americkej spleti, ktorá do značnej miery formovala Hitlerovo myslenie a kariéru.¹⁹ Po druhé, „globalizačný“ obrat: Hitler v tejto biografii bol aj napriek svojim špecifikám produktom globálnych síl.²⁰ Veľmi dobre zapadá do najnovšej práce o svetovom kapitalizme.²¹ Po tretie, „environmentálny obrat“ nám umožňuje vidieť Hitlera predovšetkým ako maltuziána, politika nedostatku.²² Po štvrté, nedávne štúdie globálneho riadenia, najmä anglo-americký kartel, ktorý sa objavil začiatkom 20. storočia, zvýraznil moje vnímanie Hitlerovej vzbury proti tomuto poriadku.²³ Po piate, historické štúdie o migrácii a rasách, najmä tie, ktoré sa týkajú anglo-amerického kolonializmu osadníkov, a výskum medzinárodnej politiky rás, predovšetkým dôraz na „anglosaskú hegemóniu“, poskytli kontext na premýšľanie o Hitlerovom svetonázore.²⁴ V tomto zmysle možno Nemecko vnímať, a vnímali ho tak aj doboví Nemci vrátane Hitlera, ako kolonizujúce aj kolonizované. Nebolo však jasné, na ktorú stranu „globálnej farebnej línie“ skutočne patrilo. Ríša bola „doplňovačom“, nie „doplňovaná“,²⁵ bola „hnojivom“, aby sme použili Hitlerovu vlastnú frázu, nie hnojená. Naopak, ako zdôraznil Aimé Césaire v polovici päťdesiatych rokov, Hitlerov ríšsky projekt v Európe prevrátil tradičný rasový poriadok tým, že zredukoval mnohých belochov na podradný status, ktorý je zvyčajne vyhradený ľuďom inej farby pleti.²⁶ Po šieste, „priestorový obrat“ v historickej literatúre nám pomáha porozumieť tomu, ako sa Nemecko, ktoré prešlo od tradičnej ríše k národu, opätovne chápalo ako impérium v globálnom meradle.²⁷ A nakoniec, „dočasný obrat“ v historických štúdiách ma podnietil k tomu, aby som venoval osobitú pozornosť času, načasovaniu, a najmä časovým harmonogramom v Hitlerovom myslení.²⁸ Rozširovanie a redukovanie času v jeho mysli sa ukáže ako kľúčová premenná.

Presnejšie povedané, z textu bude zrejmé, že som veľmi zviazaný mnohým dielam o nacistickom Nemecku, ktoré sa objavili za posledných dvadsať rokov.²⁹ Mark Mazower poskytol rámec na pochopenie Tretej ríše ako európskeho impéria v Európe.³⁰ Tim Snyder zdôraznil „environmentálny“ rozmer Hitlerovho myslenia. Adam Tooze ukázal, do akej miery treba chápať Spojené štáty americké ako hlavný referenčný bod pre Tretiu ríšu už od jej začiatku, ale najmä potom, ako sa spustila výroba v čase vojnového konfliktu.³¹ Americký rozmer histórie Nemecka v 20. storočí všeobecnejšie opísali Mary Nolanová, Philipp Gassert a Stefan Kühl.³² Johann Chapoutot nám pripomenul trvalý význam

myšlienok v nacistickom projekte³³ a Lars Lüdicke pripomenul ohromujúcu konzistentnosť myslenia v kľúčových otázkach za ostatných dvadsaťpäť rokov.³⁴

Táto biografía ťaží aj z mnohých nových štúdií o konkrétnych obdobiach alebo aspektoch Hitlerovho života. Dirk Bavendamm skúmal Hitlerovu mladosť pod mikroskopom; Brigitte Hamannová znovu preskúmala Hitlerovo obdobie vo Viedni, pričom dokazuje, že počas týchto rokov neexistuje dôkaz o jeho antisemitských náladách.³⁵ Namiesto toho, ako ukázal Anton Joachimsthaler, Hitlerova „cesta“ sa skutočne začala v Mníchove.³⁶ Thomas Weber objasnil Hitlerove skúsenosti počas prvej svetovej vojny. Othmar Plöckinger a Thomas Weber sa podrobnejšie zaoberali Hitlerovými kľúčovými rokmi v Mníchove bezprostredne po vojne. Plöckinger tiež napísal podrobnú analýzu vývoja a dedičstva v *Mein Kampf*.³⁷ Despina Stratigakosová skúmala Hitlerove domáce architektonické preferencie a činnosti, čo bola doteraz zanedbávaná téma.³⁸ Anna Maria Sigmundová ako prvá preskúmala zložitú švédsku trojku medzi Hitlerom, jeho neterou Geli Raubalovou a jeho šoférom Emilom Mauriceom.³⁹ Heike Görtemaker napísal prvý uspokojivý výklad o Hitlerovom vzťahu s Evou Braunovou.⁴⁰ Timothy Ryback poskytol pohľad na Hitlerove čitateľské návyky, zatiaľ čo Bill Niven preskúmal jeho filmový výber.⁴¹ Fritz Redlich podrobil Hitlera vážnej psychiatrickej analýze,⁴² Johannes Hürter preskúmal Hitlerov vzťah s jeho najvyššími vojenskými veliteľmi⁴³ a Stephen Fritz prišiel s presvedčivými dôkazmi, že Hitler nebol nijaký vojenský amatér.⁴⁴

Ďalšie významné práce sa venujú úlohe Hitlera v Tretej ríši. Christian Goeschel sledoval vývoj jeho „fašistického spojenectva“ s Mussolinim.⁴⁵ Kurt Bauer preukázal, že sa významným spôsobom podieľal na neúspešnom rakúskom prevrate v roku 1934.⁴⁶ Andreas Krämer študoval májovú krízu v roku 1938 a jej následky, ktoré ukázali, že diktátor reagoval na vonkajšie udalosti, ale úplne pod kontrolou nemeckého národného bezpečnostného aparátu.⁴⁷ Štúdia Angely Hermannovej o mníchovskej kríze a jej dôsledkoch ukázala, že „koncepčný pluralizmus“ v nacistickej zahraničnej politike existoval iba na úrovni pod samotným diktátorom.⁴⁸ Rolf-Dieter Müller presvedčivo obhajoval, že Hitler mal v pláne v rokoch 1938 – 1939 zaútočiť na Sovietsky zväz a že ho odradilo iba poľské odmietnutie spolupráce.⁴⁹ Kľúčový význam amerického rozmeru v rokoch 1940 – 1941 zdôraznil Ian Kershaw vo svojej štúdii o Hitlerových osudových rozhodnutiach.⁵⁰ Edward Westermann a Carroll Kakel prirovnali Hitlerovu vojnu v Rusku s dobývaním amerického Západu.⁵¹ *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, prakticky oficiálna nemecká história vojny, ukázala Hitlerov kľúčový význam počas

tohto konfliktu.⁵² A napokon Hitlerovu ústrednú úlohu pri vyvraždení šiestich miliónov Židov dokázali mimo všetkých pochybností Richard Evans, Peter Longerich a ďalší, ktorí sa zapojili do argumentácie proti opačným tvrdeniam Davida Irvinga.⁵³ Magnus Brechtken a Maximilian Becker z Inštitútu pre dobovú históriu v Mníchove v súčasnosti pripravujú vedecké vydanie Hitlerových prejavov ako kancelára.⁵⁴

Argumenty uvedené v tejto knihe vychádzajú z množstva, hoci nevyvážených východiskových materiálov. Mnohé z nich sú známe, iné boli prekvapivo opomínané a niektoré sú, podľa môjho vedomia, celkom nové. Hlavným prameňom približne tridsiatich rokov Hitlerovho života je úplné vydanie jeho korešpondencie, spisov a poznámok (niektoré z nich pochádzali z druhej ruky) až do roku 1924; známe falzifikáty som nevzal do úvahy.⁵⁵ Táto zbierka je dostatočne plná od roku 1919, ale len útržkovitá spreď tohto obdobia. Napríklad nemáme nijaké záznamy za celý rok od augusta 1908 do augusta 1909.⁵⁶ Od polovice dvadsiatych rokov sa táto biografia spolieha najmä na kritické vydania *Mein Kampf*,⁵⁷ druhej knihy a rozsiahle vydanie jeho prejavov a spisov v rokoch 1925 až 1933.⁵⁸

Ako sa dalo očakávať, po tom, ako sa Hitler chopil moci v roku 1933, exponenciálne stúpol počet historických záznamov. Dôležitým zdrojom samotnej Tretej ríše je priekopnícka zbierka Maxa Domarusa, ktorá sa väčšinou skladá z prejavov. Je však neúplná a redakčné normy ďaleko zaostávajú za požadovanou mierou.⁵⁹ Existuje aj oveľa menšie, ale lepšie vydanie siedmich najdôležitejších Hitlerových prejavov od Hildegardy von Kotze a Helmuta Krausnicka.⁶⁰ Dokumenty z Hitlerových skriniek nám poskytujú cenný pohľad na jeho prax pri vládnutí a aj Dokumenty o nemeckej zahraničnej politike obsahujú veľa jeho vyhlásení.⁶¹ Pokiaľ ide o vojnové roky, máme vydanie Hitlerových „dekrétov“ od Martina Molla, zbierku Hitlerových „smerníc“ od Walthera Hubatscha, vydanie Williho Boelcka o jeho konferenciách s Albertom Speerom o vojnovéj výrobe a *lagebesprechungen*, zachované protokoly Hitlerových vojenských brífingov.⁶² Tieto niekoľkonásobné zdroje dopĺňajú spomienky, denníky, nedávne mimoriadne cenné „cestovné zápisky“, ktoré zostavil Harald Sandner, a iné publikované zdroje.⁶³ Zatiaľ čo väčšina materiálov citovaných v tejto knihe je už nejaký čas verejne dostupná, dôležitosť niektorých z nich nebola rozpoznaná, lebo niekoľko kľúčových vyhlásení sme na desaťročia stratili zo zreteľa.

Ako pri všetkých historických prameňoch, aj so zdrojmi o Hitlerovi, najmä s denníkmi a so spomienkami, sa musí zaobchádzať opatrne. Napríklad Joseph Goebbels zamýšľal väčšinu svojich denníkov uverejniť a životopisec si tak musí dávať pozor na zlepšenie jeho reputácie zo záhrobia.⁶⁴ Albert Speer sa zaoberal nielen očividným skreslením a vlastnou

obhajobou, ale mal tiež tendenciu zveličovať svoju osobitú väzbu s Hitlerom.⁶⁵ Niektoré zjavne súčasné zdroje, ako napríklad *Aufzeichnungen* Otta Wagenera a denník Gerharda Engela, boli v skutočnosti napísané dávno po udalostiach, ktoré opisujú, ale krížová kontrola ukazuje, že sú takmer bez výnimky spoľahlivým sprievodcom.⁶⁶ Musíme si tiež dávať pozor na záznamy Hitlerovej „spoločenskej konverzácie“ počas vojny, ktorá, hoci je všeobecne presná, pokiaľ ide o jeho postoje, obsahuje určité preukázateľné skreslenia a nemala by sa brať ako doslovný záznam toho, čo skutočne povedal.⁶⁷ Žiadne z jeho domnelých výrokov neboli citované ako priama reč. Na vhodných miestach boli všetky tieto záznamy použité s primeranými upozorneniami.

Naopak, táto biografická neprikladá význam mnohým „klasickým“ zdrojom. Pokiaľ ide o Hitlerov raný život, ktorý bol skreslený v *Mein Kampf*, a nadväzujúce „spomienky“ jeho súčasníkov, pristúpil som k dosť drastickému kroku, keď som sa spoľahol len na materiál, ktorý vznikol v tom čase. Týmto spôsobom som vylúčil napríklad spomienky jeho kamaráta z detstva Kubizeka.⁶⁸ Nijakú spoľahlivosť som neprikladal tomu, čo povedal alebo citoval Werner Maser.⁶⁹ Zdroje ako „Breitingove rozhovory“ a spomienky Hermanna Rauschninga, ku ktorým sa už dlho pristupuje s podozrením, ale stále sa objavujú v niektorých renomovaných výkladoch, neboli použité.⁷⁰ A nakoniec, hoci so značnou neochotou, som úplne ignoroval Hitlerov údajný „testament“ zo začiatku roka 1945. Tieto názory sa v tejto súvislosti jasne zhodujú s Hitlerovými názormi a aj s argumentmi v knihe, ale nedávne forenzné skúmanie ukázalo, že ich pôvod je príliš pochybný, aby sa dalo spoliehať na obsah.⁷¹

Nové zdroje použité v tejto biografii patria do dvoch kategórií. Niektoré jednoducho kriticky komentujú alebo rozvádajú známe aspekty Hitlerovej kariéry. Iné však podporujú základný argument tejto knihy. Bavorský Kriegsarchiv (vojenský archív) poskytol nový materiál o Hitlerových zážitkoch z prvej svetovej vojny vrátane jeho kľúčového stretnutia s americkými vojakmi a všeobecnejšie boja jeho pluku s novými protivníkmi. Ďalšie mníchovské depozitáre potvrdili hĺbku Hitlerových obáv z bavorského separatizmu. Záznamy ministerstva zahraničia obsahujú cenné materiály o vracajúcich sa nemeckých emigrantoch a pláne ich „výmeny“ za odchádzajúcich nemeckých Židov. Pokiaľ som si vedomý, ani jeden z týchto konkrétnych dokumentov nepoužili iní životopisci Hitlera a je nepravdepodobné, že by o nich vedeli.

S cieľom usporiadať všetok tento materiál do súvislej argumentácie som zaujal „lievikový“ prístup. Na začiatku, keď sú zdroje riedke, som sa snažil byť čo najobsiahlejší. Ako kniha napreduje a hlavné smery interpretácie sa stávajú jasnejšími a zdrojový materiál bohatším, zameranie